

IVANCSÓ István

**„Feleséged mint a termékeny szőlőtő házad falai között”
(Zsolt 127,3)**

– A nő a görögkatolikus egyház házasságkötési szertartásában –

TARTALOM: 1. Bevezetés; 2. A házassági beleegyezés kinyilvánítása; 3. A bevonulás és a házassági zsoltár; 4. A nagy ekténia könyörgései; 5. A biblikus tartalmú imádságok; 6. Az ünnepélyes jegyváltás; 7. Az esketés; 8. A megkoronázás; 9. A szentírási olvasmányok; 10. Az imádságok; 11. A szentháromsági áldás; 12. Az új asszony avatása; 13. Összegzés.

ISTVÁN IVANCSÓ: ‘Thy Wife Shall Be as a Fruitful Vine by the Sides of Thine House’ (Psalm 127:3): The Woman in the Marriage Ceremony of the Greek Catholic Church

In reviewing the whole of our marriage ceremony and analysing its details, a view from antiquity may occasionally emerge: the submission of the woman to the man. This ought not to strike anybody as surprising given the fact that this ceremony contains one-and-a-half-millennium old elements as well. Nor should it be puzzling to find that, during the marriage ceremony, the symbolic scales of male and female equality keep swinging, just to reach a state of equilibrium in the end. At any rate, it must be an exciting journey that one could take in conducting such an analysis before arriving at this final conclusion. The present paper is intended to offer an extensive description of this process.

1. Bevezetés

Az egyház a férfiről és a nőről mint egyenrangú személyekről gondolkodik. Ha ez a történelem folyamán nem is volt mindig nyilvánvaló, eszményként akkor is ott állt a Szentírás egyetemes tanítása: „Isten megteremtette az embert, saját képmására... férfinak és nőnek teremtette őket” (Ter 1,27). Egyformán – vagy pontosabban: együttesen – hordozzák az istenképiséget, ami egyenlőségüknek, egyenrangúságuknak, egyenjogúságuknak a végső gyökere. És ez vezet a Jézus Krisztusban – az ő misztériumai (szentségei) révén – megvalósuló egyenrangúsághoz, amiről Szent Pál apostol így fogalmaz: „Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő,

mert mindannyian egygé lettetek Krisztus Jézusban” (Gal 3,28). Hogy végül az eszkatonban való végső beteljesülésben végérvényesen megnyilvánuljon Jézus Krisztus tanítása a férfiakról és nőkről: már „nem nőülnek, férjhez sem mennek, hanem úgy élnek, mint Isten angyalai a mennyben” (Mt 22,30), tehát egyenrangúan. – Minderről az immár Szent II. János Pál pápa egy egész apostoli levelet írt 1988-ban.¹

De itt és most nem ezt szeretném elemezni, hanem – a címben vállalt feladatomban eleget téve – a nő szerepét bemutatni a görögkatolikus egyház házasságkötési szertartásában. Nem historikus szempontból,² hanem fenomenológiailag próbálom megközelíteni a témát és végigvezetni a mondánivalómat, megtéve a szükséges teológiai reflexiókat, mégpedig hangsúlyozottan a görögkatolikus egyház szertartását vizsgálva. Ugyanis szertartásaiban bármennyire is egy a bizánci egyházon belül a katolikus és az ortodox ág,³ jelentős különbségek is találhatók bennük. Így tehát a görögkatolikus „esküvő” szertartásában kívánom vizsgálni a nő szerepét, mégpedig a hivatalosan kiadott és általánosan használt liturgikus könyv alapján.⁴

A szertartás egészének áttekintése és részleteinek elemzése folyamán olykor előbukkan az ókori szemlélet: a nő alávetettsége a férfinak. Ezen nem szabad csodálkozni egy másfél évezredes elemeket is tartalmazó szertartás esetében. Mint ahogy azon sem, hogy a férfi és női egyenrangúság jelképes mérlegének nyelve billeg a házasságkötési szertartásban, hogy aztán végül egyensúlyba jusson. Mindenesetre, izgalmas utat lehet végigjárni az elemzés folyamán, amíg erre a végkövetkeztetésre el tudunk jutni. – A következőkben ezt nézzük részleteiben.

1 II. JÁNOS PÁL, „*Mulieris dignitatem*” – *Apostoli levél a nő méltóságáról és hivatásáról a Mária-év alkalmából*, (Pápai Megnyilatkozások XIX.), Budapest 1989. – Egyik legszebb és talán leglényegesebb megfogalmazása a témánk szempontjából: „A megváltás »étosz«-ának kihívása világos és végérvényes. Minden »alárendeltségi« alapnak, mely az asszony rovására áll fenn a házasságban, át kell alakulnia mindkét fél »kölcönös alárendeltségévé« »Krisztus félelmében”. Az igazi jegyesi szeretet legmélyebb forrását Krisztusban találja meg, aki az Egyháznak, menyasszonyának vőlegénye.” *Uo.*, 85.

2 A házasságkötés történetének ragyogó összefoglalása: KORBINIAN RITZER, *Formen, Riten und religiöses Brauchtum der Eheschließung in den christlichen Kirchen des ersten Jahrtausends*, (Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen 38), Münster/Westfalen 1962.

3 Az egység természetesen csak a szertartásokra vonatkozik; a hitbeli tanításban lényeges különbségek vannak, amiket az ökumenikus párbeszéddel próbál a két fél megoldani.

4 *Görögkatolikus egyházi szerkönyv (Euchologion)*, Budapest 1964. (A továbbiakban: *Szerkönyv*.)

2. A házassági beleegyezés kinyilvánítása

A görögkatolikus házasságkötési szertartás a templom ajtajában kezdődik. A pap itt „fogadja a házasulandókat”.⁵ Fontos mozzanat, hogy a templomajtóban a vőlegény áll jobb oldalt, és az ő balján áll a menyasszony. Mintha a férfi nem lenne udvarias. Ám mélyebb a szimbolika, nem pusztán egy udvariassági gesztusról van itt szó. A jobb oldal a bibliai időkől napjainkig is a kiemelt hely, a megtisztelő hely, a fő hely.⁶ A patriarchális társadalmaktól kezdve jelzi, hogy a férfi a „család feje”. Ám ezt a bibliai szimbolizmus kompenzálja azal – amit egyébként a szertartásunk is többször felidéz⁷ –, hogy Isten a férfi oldalcsontjából teremtette az asszonyt, a szíve mellől, a bal oldalából. Ezért ennél az egész életükre szóló eseménynél – a szeretet szentségében való részesülésnél – fizikailag is a vőlegény szívéhez legközelebb eső helyet kapja a menyasszony. S már itt érdemes megjegyezni, hogy miután egy életre szólóan eggyé váltak a házasság szentsége révén – „amit Isten egybekötött, ember el ne válassa”,⁸ mert nem is választhatja el az ember, csak „az ásó, a kapa és a nagyharang”, vagyis a halál –, a szertartás végén úgy csinálnak „hátraarcot”, hogy az ifjú férj immár a jobbán tartva vezeti ki az új asszonyt a templom-

5 *Szerkönyv* (4. láb.), 30.

6 A meggyalázott Jézus Pilátus előtt mondja: „látni fogjátok, hogy az Emberfia ott ül a hatalom jobbán, és eljön az ég felhőin” (Mk 4,62), s ez meg is valósult: „fölment a mennybe, elfoglalta helyét az Isten jobbán” (Mk 16,19). Így „a Fölség jobbán ül a magasságban” (Zsid 1,3 vö. Zsid 1,13 – mindkét helyen utalással a Zsolt 110,1-re). Tehát „olyan főpapunk van, aki a Fölség trónjának jobbán ül az egekben” (Zsid 8,1). A megdicsőült Jézus tehát „az Isten jobbán van, miután felment a mennybe, és akinek uralma alá vannak vetve az angyalok, hatalmasságok és erők” (1Pt 3,22). – Szent Pál apostoltól a keresztények arra kapnak buzdítást, hogy az oda-föntvalókat keressék, „ahol Krisztus ül az Isten jobbán” (Ef 1,10; Kol 3,1). – Az utolsó ítéleten is fontos, hogy az Úr a jókat a jobbára állítja: „Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot!” (Mt 25,34). – Vö. KERESZTES SZILÁRD (szerk.), *A Biblia lelkipásztori konkordanciája. A Biblia lelkipásztori szempontból fontos szavainak és kifejezéseinek szótára*, Budapest 2013, 639.

7 Összesen háromszor is idézi a teljes szertartás. Először ott van a legelső nagy papi imádságban: „Ádám ósatyánk oldalcsontját asszonnyá alakítottad át” *Szerkönyv* (4. láb.), 32–33. Másodszer a második nagy papi imádságban: „Vevén egyet az ő oldalcsontjaiból, asszonnyá alakítottad” *Szerkönyv* (4. láb.), 34. Harmadszor az esküt követő papi imádságban: „Szent Isten, ki a föld porából teremtetted az embert, és oldalcsontjából alkottad az asszonyt” *Szerkönyv* (4. láb.), 38. – Mindegyik helyen világos a cél is: hogy ketten egy testté legyenek; hogy az ember ne legyen egyedül; hogy az asszony a férfi egyenrangú segítőtársa legyen.

8 Mt 19,6. – Ezt az evangéliumi részletet – és környezetét – az első nagy papi imádság szó szerint tartalmazza. *Szerkönyv* (4. láb.), 33. Ugyancsak jelen van a második nagy papi imádságban. *Szerkönyv* (4. láb.), 34. Burkoltan még benne van az asszonyavatás utolsó szavaiban, abban az intelemen, amit a pap mond az új asszonynak: „Menj békével, és egész életeden át... tartsd meg az Úr minden parancsát” – *Szerkönyv* (4. láb.), 47.

ból. Íme, helyreállt az egyensúly! – A férfi és a nő egyenrangúságát fejezi ki az ezt követő mozzanat. A pap szó szerint ugyanazt a két-két kérdést teszi fel – igaz – előbb a vőlegénynek, majd a menyasszonynak, hogy meggyőződ-jék arról, hogy el lehet-e kezdeni, le lehet-e folytatni a szertartást. (Mert ha nem, akkor itt az utolsó alkalom arra, hogy útjaik elváljanak – a templomból kijövet ezt már nem tehetik meg!) Nincs különbség a szavakban, egyformán érvényes mindkettőjükre. Az első kérdés: „Van-e valódi, igaz, elhatározott szándékod és kényszerítés nélküli szabad akaratod hitvestársul venni ezt a hajadont [ifjút], N.-t, akit itten magad előtt látsz?”⁹ Majd a második kérdés: „Nem ígértél-e kötelezőleg másvalakinek házasságot?”¹⁰ – Isten színe előtt egyforma a státuszuk és egyforma a felelősségük.

3. A bevonulás és a házassági zsoltár

A jegyesek tehát azonos módon kinyilvánított házasságkötési szándékkal és önként megvallott szabad akaratukkal egyenrangúan vonulnak be a templomba a szertartás folytatására. Közben az ősi házasságkötési zsoltár,¹¹ a 127. zsoltár hangzik el.

Az ifjú pár azon az úton indult el, amely Isten Országának útja, amely közösen vezetni őket az örök boldogságba, hiszen a szentség révén már „egy testté, egy lélekké” válnak.¹² Érdemes reflektálni a zsoltárban is meglévő „fe-

9 Szerkönyv (4. láb.), 30.

10 Szerkönyv (4. láb.), 30.

11 Eredetileg ez zarándokzsoltár (vagy a Templomba való felvonulási zsoltár) volt, ami alkalmazható a jegyeseknek a templomba való bevonulására is. A liturgikus áldását emeli ki („Áldjon meg téged az Úr Sionból”) GIULIANO VIGINI (a cura di), *L'Antico Testamento. Salmi con testo e note di commento a fronte*, (Bibbia Paolini 5), Milano 2000, 305–306. Házassági idillként vázolja fel a tartalmát ANGELO LANCELOTTI, *I salmi*, (Nuova versione della Bibbia dai testi originari 18/C), Roma 1984, 845–856. – Lásd továbbá THORDAY ATTILA (főszerk.), *Jeromos bilbiakommentár I. Az Ószövetség könyveinek magyarázata*, Budapest 2002, 839. és OLIVIER ODELAIN – RAYMOND SÉGUINEAU (a cura di), *Concordanza pastorale dei salmi*, Bologna 1984, 109. – Viszont ERICH ZENGER, „Psalm 128”, in FRANK-LOTHAR HOSSFELD – ERICH ZENGER (übersetzt un ausgelegt von) *Psalmen*, (Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament), Freiburg, Basel, Wien 2008, 435–547. „életképnek” nevezi, ahol patriarchális szempont uralkodik (a férfira irányul a boldogság-, illetve áldáskérés), de figyelembe veszi az asszonyt és a gyermekeket is.

12 Itt még az útnak csak kezdetén állnak, illetve indulnak el azon, de a szertartás végére egy testté egy lélekké forrnak össze. Erre utal az első nagy papi imádság az első emberpárral kapcsolatban: „kettőjüket egy testté tetted” Szerkönyv (4. láb.), 33. A második nagy papi imádság már nem párhuzamként említi, hanem kifejezetten a házasulandókra vonatkoztatja: „ketten egy testté lesznek, s amit Isten egybekötött, ember el ne válassza” Szerkönyv (4. láb.), 34. Az

leség” szóra. A férfinak a „fele” a nő, akivel kiegészülve válik eggyé. Tehát egyáltalán nem alárendelt, hanem éppen egyenrangú szerepet kap a két fél. (Kár, hogy a „férj” szóra nincs ilyen szép másik magyar kifejezés sem a profán, sem az egyházi szóhasználatban!)

Aztán úgy tűnik, hogy az anyaság révén – ami természetesen csak a nő tulajdonsága lehet – nagyobb hangsúly jut a nőre: „feleséged mint a termékeny szőlőtő házad falai között, fiaid mint az olajfa sarjadékai asztalod körül”.¹³ Ősi bibliai kép fejezi itt ki a nő édesanyaságát. A sok száz éves olajfa – még ha ki is vágják a vastag törzsét, vagy már kikorhadt az idők folyamán – a külső kérge mentén új ágakat fakaszt körben. S ez a kép valóban alkalmazható a családi asztalra. A nő anyai termékenysége teszi lehetővé, hogy a családi asztal körül számos utód kapjon helyet.

4. A nagy ekténia könyörgései

Az egyház akkurátusan figyel a két fél egyenrangúságára a litániaszerű nagy ekténiában is. Bárminemű különbségtétel nélkül hangzik el a kérés az ifjú párért: „Istennek mostan házasságra lépő szolgálóiért, N.-ért és N.-ért, könyörögjünk az Úrhoz”.¹⁴ Majd a házasságukra kéri az áldást a pap, kétszer is imádkozva a „házassági tisztaságukért”, illetve azért, hogy a házasságuk „tiszt és szeplőtelen” legyen.¹⁵ Szó sincs arról, hogy az egyház bármikor is elviselné azt a – világban sokáig dívó – szemléletet, hogy a férfinak megengedett (vagy legalábbis eltűrt) a „félrelépés”. Éppen azért imádkozik az egyház

---

eskü utáni papi ima még hangsúlyozottabban kéri: „egyesítsd őket egy testté” *Szerkönyv* (4. láb.), 38. Ezeken túl a szertartásban elhangzó első olvasmány Szent Páltól közli ugyanezt: „kettőn egy testté lesznek” (Ef 5,31) *Szerkönyv* (4. láb.).

13 *Szerkönyv* (4. láb.), 31. – A kép annyira fontos, hogy az itteni – kinyilatkoztatáson alapuló – szövegen túl még megjelenik az egyház által létrehozott imádságban is: „lássák családjukat mint az olajfa sarjadékait asztaluk körül” *Szerkönyv* (4. láb.), 35. GÜNTER STEMBERGER – MIRJAM PRAGER, *Bibel in Wort und Bild*, (Altes und Neues Testament in neuer Einheitsübersetzung 4), Salzburg 1981, 1380–1381. fényképet is hoz az olajfáról és sarjadékairól.

14 *Szerkönyv* (4. láb.), 31.

15 *Szerkönyv* (4. láb.), 32. „Az imák ismételtén sulykolják a házassági tisztaság... kívánalmát” – állapítja meg PAUL EVDOKIMOV, *Sacramento dell'amore. Il mistero coniugale alla luce della tradizione ortodossa*, (Quaderni di ricerca 3), Milano 1982, 208. S valóban, a szertartás folyamán négyszer találkozunk ezzel. Itt, a nagy ekténiában kétszer is: Hogy Isten „ajándékozzon nekik házassági tisztaságot”; „adjon nekik tiszt és szeplőtelen házasságot” *Szerkönyv* (4. láb.), 32. A második nagy papi imádság pedig úgy mutatja be Istent, hogy ő a „tiszt házasság megszentelője”, valamint „a testi házasság törvényhozója, a tisztaság megőrzője” *Szerkönyv* (4. láb.),

a házasulandók fölött, hogy egyikük se szennyezze be a házasságot. És ez vonatkozik a házassági kötelék meg- vagy széttörésére: a házasságtörésre is, még ha az ima szövege kifejezetten nem is említi. Amihez az emberi erő kevés, azt az Isten felülről jövő kegyelme segítségével mégis meg lehet valósítani: „Hogy az Úr Isten adjon nekik”¹⁶ ilyen tiszta házasságot – ezt kéri a pap és ezért könnyörög a jelen lévő nép. Tehát nem egyiknek vagy másiknak, hanem „nekik” – két egyenrangú félnek – kérik ezt.

5. A biblikus tartalmú imádságok

Józan kiegyensúlyozottság található a szertartás két leghosszabb imádságában, melyek sok olyan bibliai házaspárt idéznek fel, akik az isteni üdvtörténet – az oikónómia – kibontakozásához pozitív módon álltak hozzá. A nő éppoly fontos ebben a folyamatban, mint a férfi.

Az első ima így említi Ábrahámotól és Sárától Zakariásig és Erzsébetig öt házaspárt. Aztán létszámban látszólag felülkerekednek a férfiak Keresztelő János említésével, de visszaáll az egyensúly Szűz Mária révén, akitől Jézus született, aki a jelen házasságot is megáldja, mint Galileában a kánai menyegzőt. És éppen az áldáskérésben csúcsonylik a papi imádság. Egyformán kéri a két félnek a békés, hosszú életet, az erényességet, a házasság gyümölcsét, s közben a „kölcönös szeretetet”.¹⁷ Igen, csak így nyerhetik el „a dicsőség hervadhatatlan koszorúját”,¹⁸ mert a házasságuk létrejöttétől kezdve már egymás üdvösségéért is felelősek.

A második imádság ugyanúgy visszamegy az ember teremtéséig, mint az előbbi. Felvázolja a bibliai kép szimbolizmusát: Isten a férfi oldalcsontjából teremtette a nőt. Ám ugyanakkor hangsúlyozza annak reális mivoltát is: megáldásukkal „egy testté” tette őket, hogy „ketten egy testté” legyenek oly módon, hogy többé szétválaszthatóak ne legyenek!¹⁹ Ez az ima ismét felsorolja az ószövetségi pozitív házasságokat, illetve házaseleket – most hatot –, azt kérve, hogy Isten úgy áldja meg a most házasulandókat, mint őket. Utána azonban a nők rovására sok férfi felsorolása következik (Noétól kezdve Jónáson és a három babiloni ifjún keresztül egyes prófétákon át egészen a

16 *Szerkönyv* (4. láb.), 32.

17 *Szerkönyv* (4. láb.), 33.

18 *Szerkönyv* (4. láb.), 33. Ez egyben előreutalás is a szertartás leglátványosabb – és egyik lényegét alkotó – mozzanatára, a megkoronázásra (lásd 32. láb.).

19 *Szerkönyv* (4. láb.), 32–33., ill. 34. Lásd továbbá 12. láb.

negyven szent vértanúig), tehát a férfiak kerülnek többségbe. Közben pedig egy részlet nem számszerűleg, hanem szövegében borítja az eddigi egyensúlyt. A pap kéri a mennyei áldást a házasulandókra, majd így folytatja: „Add, hogy e szolgálód az ő férjének mindenben engedelmes, ez a szolgáló pedig feleségének feje legyen, hogy a te akaratod szerint éljenek”.²⁰ Ez az egyik legfajsllyosabb olyan szöveg,²¹ amely nem egyenrangúnak tekinti a feleket, de amely ugyanakkor az ima ősiségére utal. Ugyanakkor az imádság utolsó részében egyformán kéri a két félre a pap az áldást, valamint hogy „lelkükben és testükben egyetértés” uralkodjék.²²

6. Az ünnepélyes jegyváltás

A szertartás menetének eddigi leglátványosabb része – a bevonuláson túl – az eljegyzés.²³ Ennek mind szövegében, mind rituáléjában a nő egyenrangú a férfival. Áldó imájában a pap ezt kéri az Úristentől: „áldd meg ezt az eljegyzést is, egyesítsd eme szolgálódat, és őrizd meg őket békeességben s egyetértésben”.²⁴ A tényleges eljegyzéshez pedig egyforma szavakkal adja át nekik a gyűrűket.²⁵ Előbb „a vőlegényt kereszt alakban megjelöli a menyasszony gyűrűjével, és átadja azt neki e szavak kíséretében: Eljegyeztetik Isten szolgálója, N., Isten szolgálójának, N.-nek, az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében, most és mindenkor s örökkön-örökké. Ámen.”²⁶ Majd ugyanezt végzi és mondja a menyasszony esetében is.

20 *Szerkönyv* (4. láb.), 34.

21 A másik ilyen, mint látni fogjuk, az ősi magyar szokás szerinti eskü szövegében található, ahol a nőnek engedelmességet is kell fogadnia. *Szerkönyv* (4. láb.), 37. Továbbá a harmadik az asszonyavatás utolsó mozzanata, amikor a pap átadja az új férjnek az új asszonyt azzal az intelemmel, hogy engedelmeskedjen a férjének. *Szerkönyv* (4. láb.), 47.

22 *Szerkönyv* (4. láb.), 35.

23 Ígéretünkhöz híven a szertartás történetét nem tárgyaljuk, de annyit meg kell jegyezni, hogy hajdanán két külön szertartás volt a templomi eljegyzés (*arrabbón*) és maga a házasságkötés (*sztefanúma*).

24 *Szerkönyv* (4. láb.), 36. – A liturgikus szövegben nincs arra utalás, hogy a gyűrű a házassági hűség jele; sokkal inkább az kap hangsúlyt, hogy Isten jobbjá egyesíti a jegyeseket. Vö. DOBOS ANDRÁS, „A házasságkötés bizánci szertartása”, in *A keleti teológia a házasságról, a családról*, (Sapientia Füzetek 22.), Budapest 2013, 97.

25 Egyes ortodox egyházakban a férfi arany-, a nő viszont „csak” ezüstgyűrűt kap. A görögkatolikus egyházakban ez a különbségtétel ismeretlen, tehát ezzel a mozzanattal sem jelzi a nő „kisebb” mivoltát.

26 *Szerkönyv* (4. láb.), 36. „Hűségük zálogaként” kapják a jegygyűrűket, mert a szentségi házasságban „kölsönösen felajánlják egymást” Istennek. Vö. *Dieu est vivant. Catéchisme pour les familles par une équipe de chritennes orthodoxes*, Paris 1979, 350.

7. Az esketés

A szertartásnak eme részében ismét megjelenik egy olyan momentum, amely a nő alávetettségét jelzi. A bizánci egyház eredeti szertartásában nincs benne az eskü (s éppen ezért a házasságkötés neve nem is „esküvő”, hanem „megkoronázás” – mint még látni fogjuk). Görögkatolikus egyházunk azonban ősi magyar gyakorlat szerint az eskü megrázó szavaival – „úgy segítjen engem” Isten – pecsételteti meg a házasulandókkal az életre szóló elköteleződésüket. Az előírás így szól: „A jegyesek letérdelnek, jobb kezüket az Evangéliumra teszik, az áldozópap pedig epitachelionnal egyesíti kezeiket”, s így mondja előbb a vőlegény, majd a menyasszony az eskü szavait: „Én, N., feleségül veszek téged N., és ígérek neked házassági hűséget, szeretetet és megbecsülést, és fogadom, hogy el nem hagylak mindhalálig, sem magamtól el nem bocsátlak. Úgy segítjen engem a Szentháromságban egy Isten, a boldogságos Szűz Mária és minden szentek”. Majd a menyasszony is elmondja az esküt, de annyival kiegészítve, hogy a „megbecsülés” után még azt is mondania kell, hogy „engedelmességet”.²⁷ Kétségtelen, hogy itt a nő egyenrangúsága nem jut kifejezésre. Ugyanis csak neki kell engedelmességét fogadnia. Viszont ezt az első szentírási olvasmány szövege kompenzálni fogja: „engedelmeskedjetek egymásnak Krisztus félelmében” (Ef 5,21).²⁸

Mennyire megrendítő szavak az eskü szavai! Hiszen nem csupán „fogadalomról” szólnak – bár a becsületes embert az is kötelezi –, hanem kifejezetten esküt tartalmaznak. Mindezt nyomatékosítja a pap lényegét előtáró mondata:²⁹ „Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza, az Atya és Fiú és Szentlélek nevében. Ámen.”³⁰

²⁷ Szerkönyv (4. láb.), 37.

²⁸ Ezt maga II. János Pál pápa is magyarázza a „Mulieris dignitatem” kezdetű apostoli levelében (lásd 1. láb.) a következő módon: „Az *Efezusi levél* szerzője nem lát ellentmondást egy ilyen módon fogalmazott buzdítás és ama állítás között, hogy »az asszony engedelmeskedjék a férjének, akárcsak az Úrnak, mert a férfi feje az asszonynak« (Ef 5,22–23). A szerző tudja, hogy ezt a követelményt, mely oly mélyen gyökerezett a kor szokásában és vallási hagyományában, új módon kell érteni és teljesíteni azoknak, akik »Krisztus iránti tiszteletből alárendeltjei egymásnak« (Ef 5,21); annál is inkább, mert a férjet az asszony »fejének« nevezi, miként Krisztus az Egyház feje, tudniillik hogy önmagát adja érte (vö. Ef 5,25) és az »önmagát adja« azt jelenti: saját életét adja érte. Míg azonban a Krisztus-Egyház vonatkozásban csak az Egyházra vonatkozik ez az »alárendeltség«, addig a férj-feleség viszonylatban ez nem egyoldalú, hanem kölcsönös. A »régii dolgokhoz« viszonyítva ez nyilvánvalóan valami »új«: az evangélium »új-donsága.»

²⁹ Bár a szertartás csúcspontja, a megkoronázás, még csak ez után fog következni.

³⁰ Szerkönyv (4. láb.), 37.

Az eskütétel utáni papi imádság ismét igyekszik kompenzálni az egyensúlyvesztést, mert felidézi a teremtéstörténetbeli eseményt: a férfi oldalcsontjából – mint láttuk: a szíve mellől³¹ – lett teremtve az asszony, majd a szöveg azzal folytatódik, hogy „hozzá hasonló segítőtársul” – vagyis vele egyenrangú félként – ajándékozta a férfinak a házasságban. Így kéri most a pap az új párra: „Kösd össze őket egyetértésben, koszorúzd meg szeretetben, egyesítsd őket egy testté”. Világosan látszik: helyreállt az egyensúly: a nő egyenrangú társa a férfinak.

8. A megkoronázás

A megkoronázás³² – a házasságkötési szertartás leglátványosabb, ugyanakkor lényegét alkotó és jelentő mozzanata³³ – a nő teljes egyenrangúságát mutatja a férfival.³⁴ Az előírás teljesen azonos mindkettőjük esetében: „Az eskető pap kezébe veszi a koronát, megjelöli azzal kereszt alakban a vőlegényt, megcsókolgatja vele azt, s fejére teszi e szavakkal: Megkoronáztatik Isten szol-

31 Vö. 7. láb.

32 A görögkatolikus terminológia „megkoszorúzás” névvel jelöli; ám a lényeg ugyanaz. A szertartásban pedig tényleges koronát használunk (a régebben olykor használatos mirtuszkoszorú helyett), ezért a „megkoronázás” és a „korona” szót használom.

33 Bibliai háttere bőséges: „Mi az ember, hogy megemlékezel róla, az ember fia, hogy gondot viselsz rá? Majdnem isteni lényé tette, dicsőséggel és fönséggel koronáztad” (Zsolt 8,5–6); az Újszövetségben idézve: „Mi az ember fia, hogy gondot viselsz rá? Az angyalok alá csak kevéssel alázta, dicsőséggel, tisztességgel koszorúztad... Jézus... a halál elszenvedéséért a dicsőség és nagyság koszorúját nyerte el” (Zsid 2,7,9); „Eléje siettel üdvözítő áldással, s fejére színarany koronát helyeztél” (Zsolt 21,4); „A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, hitemet megtartottam. Készen vár az igazság győzelmi koszorúja, amelyet azon a napon megad nekem az Úr, az igazságos bíró” (2Tim 4,7–8); „Boldog az az ember, aki a kísértésben helytáll, mert miután kiállja a próbát, megkapja az élet koszorúját, amelyet az Úr azoknak ígért, akik őt szeretik” (Jak 1,12); „Ha majd megjelenik a legfőbb pásztor, elnyeritek a dicsőség hervadhatatlan koszorúját” (1Pt 5,4); „Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koszorúját” (Jel 2,10). – Vö. KERESZTES, *A Biblia lelkipásztori konkordanciája* (6. láb.) 737–738.

34 Nyugaton az ősi római liturgia tartalmazta a menyasszony lefátyolozását (*velatio*), ami a nő alárendeltségét fejezte ki. Viszont „a megkoronázás keleti szertartása kiszorítja a fátylat, és aláhúzza a jegyesek királyi szabadságát s az egyenlőséget a személyek kölcsönönös odaajándékozásában. A nő méltósága így jobban kitűnik: társa a férjének, és egyenlő vele, ketten együtt alkotják Isten egyetlen képmását.” EVDOKIMOV, *Sacramento dell'amore* (15. láb.), 207. – „Nem sérül a nemek egyenjogúságának elve”, mert a nő alárendeltségét kifejező *velatio* helyébe „itt a koronázás lép. Mármost a koronát mindkét fél megkapja, így az a férfit és a nőt egyazon méltóságra emeli, egy testté kapcsolja össze.” DOBOS, „A házasságkötés bizánci szertartása”, (24. láb.), 106–107.

gája, N., az Atya és Fiú és Szentlélek nevében. Ámen.”³⁵ S ugyanez történik a menyasszonnyal is, csak itt a „szolgálója” szót használja a pap. – A férfi és a nő az eredeti teremtői szándék szerint egymásban kölcsönösen kiegészülve, két félből egy egésszé válva, tehát egyenrangúan kezdi meg az Isten Országá felé való közös vándorútját,³⁶ immár elválaszthatatlanul, de büszkén, a teremtés koronájaként.

9. A szentírási olvasmányok

Az első olvasmányban³⁷ – Szent Pál apostolnak az Efezusiakhoz írt levele részletében – feltűnő a korszellem tükröződése: „az asszony engedelmeskedjék férjének” (Ef 5,22); „a férfi feje az asszonymak” (Ef 5,23); az asszony „mindenben alá van vetve férjének (Ef 5,24). – Látszólag szó sincs itt egyjogúságról, még kevésbé egyenrangúságról. Ám két szempont alapos megfontolást igényel, s azok fényében ismét meglátható az egyensúly helyrebillenése.

Az egyik szempont: nem szabad a szentírási mondatokat kiszakítani a szöveggörnyezetükből. A tanítás így kezdődik: „Engedelmeskedjete egymásnak Krisztus iránt való tiszteletből” (Ef 5,21). Kölcsönös – egymásnak való – engedelmességről van tehát szó! Ez máris tompítja a nő látszólagos alávetettségét.

S a másik szempont – a teológiai reflexió – még világosabbá teszi ezt a látszólagosságot: a Szent Pál-i teológia párhuzamba állítja Krisztus és az ő Jegyese, az egyház szeretetét a férfi és a nő házasságban megvalósuló szeretetével. Igaz, hogy „Krisztus feje az Anyaszentegyháznak” (Ef 5,23), de úgy szerette és szereti, hogy „önmagát adta érte” (Ef 5,25). Világos tehát, hogy a kölcsönös szeretetnek – nem pedig az alá- és fölérendeltségnek – kell uralkodnia a keresztény házasságban, hiszen „ketten egy testté lesznek” (Ef 5,31).

A második olvasmányban³⁸ – Szent János evangéliuma részletében – nincs szó a nő egyenrangúságáról. Jézus az első csodáját – a víz borrá változtatását – éppúgy végezte a menyasszony, mint a vőlegény érdekében: ne maradjanak

35 *Szerkönyv* (4. láb.), 38.

36 Vö. OBBÁGY LÁSZLÓ, „Tisztelettel és dicsőséggel koronázd meg őket» – A Szentlélek és a házasság szentsége”, in *Athanasiana* 9 (1999) 9–21. – Isten azért teremtett őket „saját képére és hasonlatosságára”, hogy „a szeretet által egyesülve ketten egy testté legyenek”, mint ahogy a szeretet „ősmintája”, a Szentháromság is a három személyben egyesülő egy Isten. Vö. *Dieu est vivant* (26. láb.), 351.

37 Ef 5,20–33. *Szerkönyv* (4. láb.), 39.

38 Ez az evangélium: Jn 2,1–11. *Szerkönyv* (4. láb.), 40.

szégyenben az elfogyott bor miatt. Ám figyelemre méltó, hogy erre egy nő, Szűz Mária, Jézus édesanyja hívja fel a figyelmet.³⁹ S ezzel erősödik a női jelenlét! Ugyanakkor Jézus Krisztus magával a jelenlétével megszentelt a házasságukat. Ezt lehet a történelemben az első szentségi házasságnak tekinteni.

A hozzá kapcsolódó rövid könyörgés ismét egyformán szól a két félért, a „mostan házasságilag egybekelt N.-ért és N.-ért”, valamint egészségükért és üdvösségükért.⁴⁰ Tehát itt sincs alá- vagy fölérendeltség.

10. Az imádságok

A szertartás következő nagy egysége imádságokat tartalmaz, melyek ismét egyenrangú félként kezelik a férfit és a nőt.

Az első imádság visszaul az elhangzott evangéliumi eseményre. A pap azért imádkozik, hogy amint a kánai menyegzőt Jézus megáldotta a jelenlétével, most is áldja meg az új párt. Figyelemre méltó az itt ismét megjelenő egyenrangúság azokra vonatkozóan, „kiket egymással kölcsönösen egybekötöni” kegyeskedett az Úr, és akikre kéri a pap, hogy tartsa meg „békességben és egyetértésben”.⁴¹ S itt is megjelenik a „házassági tisztaság” gondolata, amit – mint láttuk⁴² – mindkettőjüknek egyformán őrizniük kell.

A koronák levételekor mondott papi imádság sem tartalmaz semmi alá- vagy fölérendeltséget a férfi és a nő között: „Magasztalt légy, vőlegény... te is, menyasszony, magasztalt légy...”⁴³ a rájuk vonatkozó intelmekkel.

A következő imádság ismét a kánai menyegzőre hivatkozva kéri újra az áldást az új párra, akiket az isteni gondviselés „a házasság közösségére egybekötött”.⁴⁴ Tehát ismét megjelenik az egyenrangúság gondolata.⁴⁵ A kölcsönösség hangsúlyozásaként a házasságuk megőrzésének közös felelőssége is felbukkan benne, mégpedig a koszorúikkal jelezve: „őrizd meg azokat szennytelenül, szeplőtelenül és sértetlenül”.⁴⁶

39 „Amikor fogytán volt a bor, Jézus anyja megjegyezte: »Nincs több boruk”. Jézus azt felelte: »Mit akarsz tőlem, asszony! Még nem jött el az én óráim«. Erre anyja szólt a szolgálknak: »Tegyetek meg mindent, amit csak mond!«” (Jn 2,3–5).

40 *Szerkönyv* (4. láb.), 40.

41 *Szerkönyv* (4. láb.), 41.

42 Vö. 15. láb.

43 *Szerkönyv* (4. láb.), 42.

44 *Szerkönyv* (4. láb.), 42.

45 Vö. 7. és 15. láb.

46 *Szerkönyv* (4. láb.), 43.

11. A szentháromsági áldás

A szertartás utolsó nagy imádsága a házasságkötés lényeges elemét alkotja.⁴⁷ Többes számban szól, s egyformán közvetíti benne a pap a férfit és a nőt a Szentháromság áldását: „áldjon meg titeket, adjon nektek hosszú életet, jámbor nemzedéket, növekvést életkorban s a hitben; halmozzon el benneteket minden földi áldással, s méltasson az ígért mennyei javak elnyerésére”.⁴⁸ Nem bomlik meg tehát a férfi és női egyenrangúságnak egyensúlya.

12. Az új asszony avatása

Ha a házasságkötés szertartásának eddig több eleme a nő alávetettségére utalt volna, s nem lenne egyensúly a férfi és a nő között, akkor az új asszony avatásának mozzanatával ez teljesen kiegyenlítődik. Ugyanis ez – mint szertartási rész – csak a nőre vonatkozik. Itt az áldó imádság is – természetesen – csak egyes számban, érte szól: „Uralkodó, áldd meg e szolgálodat, N.-t, és ékesítsd föl fejét neked tetsző ékességgel, hogy parancsolataid szerint élve, s minden erényben tökéletesedve, magát tisztaságban megőrizze, s férjével együtt, kit te adtál neki, az örök boldogságot elnyerje”.⁴⁹

Az áldást is előbb csak az új asszonyra adja a pap: „minden rossztól őrizzen meg életed minden napján”, s csak utána terjeszti ki az új férjre is, de még mindig a nőhöz szólva: „férjeddal együtt békességben és boldogságban” élj.⁵⁰ A szenteltvízzel való áldás pedig ismét csak az asszonyra vonatkozik. – Tehát ebben a mozzanatban egyértelmű a női „főlény”. Ám a szertartás folyamán többször megtapasztalt egyensúlyi „billegés” itt is megjelenik. Az áldás utolsó mondata ugyanis megszünteti a női főlényt: „Menj békével, és egész életeden át... tartsd meg az Úr minden parancsát, engedelmeskedvén az ő rendelete szerint férjednek”.⁵¹ – Fontos az Úr rendelkezésére való hivatkozás.

47 A bizánci egyházban – így a görögkatolikusban is – ezért csak pap vagy püspök végezheti, diakónus például nem, mint a római katolikus egyházban.

48 *Szerkönyv* (4. láb.), 43. – Mivel a keresztény házasság egyetlen örök életszövetség, amely a sírig tart, a második házasság – olyan esetben, ha özvegyről vagy özvegyekről van szó – kevésbé ünnepélyes körülmények között zajlik. A görögkatolikus egyházban ennek külön szertartása van. Lásd *Szerkönyv* (4. láb.), 48–57. Az ortodox egyházban pedig egyenesen csak „megtűrt” a második házasság. Vö. JOHN MEYENDORFF, *Byzantine Theology. Historical Trends and doctrinal Themes*, New York, 1983, 196–199. DOBOS, „A házasságkötés bizánci szertartása”, (24. láb.), III.

49 *Szerkönyv* (4. láb.), 46–47.

50 *Szerkönyv* (4. láb.), 47.

51 *Szerkönyv* (4. láb.), 47.

13. Összegzés

A görögkatolikus házasságkötés szertartását áttekintve összegzésként megállapíthatjuk, hogy a nő nem játszik benne alárendelt szerepet. A szertartás elemzése közben olykor úgy tűnt, hogy nem áll fenn a helyes egyensúly a férfi és a nő között, ám a teljes áttekintés végére kiderült, hogy a „mérleg mégsem billent el”, vagy legalábbis a végére kiegyenlítődött.

Bár a szertartás kezdetén a nő „csak” a bal oldalt kapja, a bevezető zsol-tár mégis inkább őt helyezi magasabb helyre az anyaság révén. Az imádságok és áldások egyformán irányulnak mindkét félre, hogy „eggyé legyenek”. A sok bibliai utalás az „oldalcsontra” ismét az egyenrangúságot sugalmazza. A szentség révén megvalósuló házasság pedig „egy testté” egyesíti őket, ahol nincs alá- vagy fölérendeltség. Az eljegyzésben és megkoronázásban teljesen egyenrangú felek részesednek.

Igaz, a magyar szokás szerinti esküvőben a feleség engedelmességet is fogad a férjének, amit az apostoli szakasz utasítása aláhúz, valamint a pap végső értelme is kiteljesít. Ám ezt egyrészt annak a fényében kell szemlélni, hogy Krisztus és az egyház párhuzamáról van szó, másrészt pedig azt is figyelembe kell venni, hogy az asszonyavatás szertartása kizárólag csak az új asszonyra vonatkozik, ami az ő javára húzza a mérleg serpenyőjét.

S közben fontos felfigyelni arra a szempontra is, hogy a szertartás mennyi utalást tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a „házassági tisztaság” megőrzése mindkét félnek egyforma kötelessége és feladata egy egész, szentségileg összekötött életen keresztül.